

АЛГОРИТМ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ «ЕВРИСТИЧНИХ ЗАПИТАНЬ» ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

*Цільмак О.М., професор кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії ОДУВС, д.ю.н., професор*

На сучасному етапі розвитку методології наукових досліджень у галузі криміналістики виникає низка проблем, що стосуються насамперед логіки класифікації методів дослідження або пізнання. Слід зазначити, що класифікація методів у теоретичному плані свідчить про сформованість «інструментарію» дослідження об'єкта; у практичному плані – дозволяє швидше орієнтуватися у засобах пізнання та обирати ті чи інші способи вирішення завдань, які є найбільш ефективними й економічними.

Проблема класифікації методів увесь час становлення криміналістики, як науки, обговорюється та дискутується. Класифікаційні системи методів криміналістики наведені в працях Б. М. Шавера (1938), С. М. Потапова (1946), С. П. Митричева (1960), О. М. Васильєва (1962), В. П. Колмакова (1965), Р. С. Белкіна (1965), М. В. Салтевського (1969), І. Ф. Пантелєєва (1982, 1988), В. Я. Колдіна (1990) та ін. Дискусії щодо цієї проблеми тривають і досі.

Слід зазначити, що методи криміналістики являють собою систему, яка визначається загальнонауковим, практичним та специфічним рівнями пізнання. Жодну з цих груп методів не можна абсолютизувати, оскільки вони реалізуються в теорії та на практиці досудового розслідування та судового провадження у тісному взаємозв'язку. Тому тільки їхня сукупність та єдність застосування може забезпечити досягнення цілей криміналістичного пізнання.

Одним, із специфічних методів криміналістики є евристичний метод «евристичних запитань». Під евристичними (з грецької «heuresko» - відшукую, відкриваю) методами ми вважаємо слід розуміти – креативний спосіб отримання інформації, та спосіб пошуку, виявлення, обробки та впорядкування системи закономірностей, механізмів, елементів, ознак, властивостей, характеристик об'єктів досудового розслідування для створення ідей, припущень стосовно сутності злочину або окремих обставини події, яка має ознаки злочину. Слід підкреслити, що евристичні методи не гарантують вирішення складних завдань у кримінальному провадженні, однак без них процес прийняття процесуальних рішень буде утрудненим або іноді й зовсім неможливим.

Евристичні методи застосовуються в умовах невизначеності фактичних даних, неповноти вихідної інформації щодо об'єктів досудового розслідування, з метою організації та планування досудового розслідування злочину. Вони ґрунтуються на творчому переосмисленні та упорядкуванні набору окремих фактів стосовно сутності злочину або окремих обставини події, яка має ознаки злочину, у логічну завершену систему.

Метод «евристичних запитань» відомий також як метод «ключових питань». Основою для його походження стало вчення давньоримського теоретика ораторського мистецтва Марка Фабія Квінтіліана (лат. *Marcus Fabius Quintilianus*), який рекомендував своїм учням ставити перед собою сім ключових питань [1]:

1. Хто? (Суб'єкт).
2. Що? (Об'єкт).
3. Навіщо? (Мета).
4. Де? (Місце).
5. Чим? (Засоби).
6. Як? (Метод, спосіб).
7. Коли? (Час).

Він підкреслював, що якщо ці питання в певній послідовності поєднати між собою (наприклад, 1 з 2, 1 з 3, 1 з 4, ... 1 з 7; потім 2 з 3, 2 з 4, ... 2-7 і т. д.), то вони породжують масу нових, часом зовсім несподіваних запитань та надають можливість відшукати істину.

Метод «евристичних запитань» доцільно застосовувати під час розслідування та розкриття злочинів для збору додаткової інформації в умовах проблемної ситуації чи упорядкування вже наявної інформації у процесі вирішення поставленого завдання. Зазначений метод дозволяє знизити проблемність задачі досудового розслідування до оптимального рівня; здійснити розбивку задачі на підзадачі; винайти нові стратегію і тактику.

Під час досудового розслідування слідчий повинен вміти використовувати методологічний інструментарій, який у тісному взаємозв'язку з криміналістичними засобами та способами та надасть можливість ефективно та результативно встановити істину у кримінальному провадженні. Тому, **алгоритм застосування цього методу «евристичних запитань» зводиться до певних етапів. Отже, суб'єкти досудового розслідування:**

- 1) повідомляють відому їм інформацію та вказують на фактичні дані щодо конкретного злочину;
- 2) формулюють проблеми, які підлягають вирішенню;
- 3) слідчий ставить перед собою та суб'єктами досудового розслідування сім ключових запитань (у прямій послідовності та у послідовному поєднанні);
- 4) знаходять відповіді на поставлені питання шляхом пошуку ідей або припущень;
- 5) формулюють криміналістичні версії; з них визначають провідні, допоміжні, запасні та ті, які не мають значення для кримінального провадження;
- 6) складають план перевірки криміналістичних версій; визначають конкретні завдання, строки та виконавців;
- 7) здійснюють перевірку криміналістичних версій з попутним пошуком відповідей на сім ключових запитань та їх сполучень;
- 8) підводять підсумки з паралельним контролем і самоконтролем отриманих результатів.

Слід підкреслити, що слідчий може активувати пошук найбільш імовірних та достовірних фактичних даних та інформації щодо конкретного злочину, ставлячи суб'єктам досудового розслідування такі питання: «А що, якщо все відбувалося не так, а навпаки?», «А якщо замінити цю ідею (припущення) на іншу?», «А якщо вирішити частину завдання?».

Недоліками та обмеженнями цього методу є те, що він не надає особливо оригінальних ідей і рішень та, як і інші евристичні методи, не гарантує абсолютного успіху у вирішенні складних, евристичних завдань досудового розслідування.

Таким чином, формування у суб'єктів досудового розслідування глибоких знань про метод «евристичних запитань», надасть можливості: досягати ефективних результатів у процесі розслідування та розкриття злочину; удосконалювати процес досудового розслідування, тобто робити його більш ефективнішим та досконалішим; не допускати помилок у правозастосовній практиці тощо.

Література:

1. Квинтилиан М. Ф. Двенадцать книг риторических наставлений. / Пер. с лат. [неполный] А. Никольского. – СПб, 1834. – Ч. 1. – 486 с.